

турні моделі є природним середовищем існування. До того ж, саме релігійне життя суттєво урізноманітнюється. Масові паломництва віруючих, прощі, поклоніння релігійним святиням і мошам, хресні ходи тощо стають все більш помітним явищем суспільного життя в Україні, що органічно вписується у загальний контекст значущих для людей подій. При цьому церква починає тісно співпрацювати з інши-

ми суспільними інститутами, перетворюючись на природну складову співпраці в системі суспільних інститутів [9, с.48].

Висновки. Таким чином, ми можемо стверджувати, що в Україні, завдяки послідовній політиці молоді держави щодо відродження релігійного життя, відбувається процес оптимізації держано-церковних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічне релігієзнавство: Підручник / За ред. А.М. Колодного. – К. : Світ знань, 2000. – 862 с.
2. Богуцький Ю. Державно-церковні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи співпраці / Ю. Богуцький // Релігійна свобода. Свобода релігії і міжрелігійний діалог: глобальні виміри й локальні вияви: Науковий щорічник. – № 16. – К., 2011. – С. 242–247.
3. Докаш В. Свобода буття релігії як форма реалізації демократії / В. Докаш // Релігійна свобода. Свобода релігії і демократія – старі і нові виклики: Науковий щорічник. – № 15. – К. : УАР, 2010. – 395 с.
4. Друзенко Г. Геополітика від патріарха: Царство Небесне vs Руський світ / Г. Друзенко // Релігійна свобода. Свобода релігії і демократія – старі і нові виклики: Науковий щорічник. – № 15. – К. : УАР, 2010. – 395 с.
5. Здіорук С. Вплив релігії на демократичний поступ української нації в новітню добу / С. Здіорук // Релігійна свобода. Свобода релігії і міжрелігійний діалог: глобальні виміри й локальні вияви: Науковий щорічник. – № 16. – К., 2011. – С. 280–288.
6. Мате-Тот А. Земля, що не тече молоком та медом / А. Мате-Тот, П. Міклушак. – Івано-Франківськ: Івано-Франківська Теологічна Академія, 2004. – 223 с.
7. Поліщук В. Проблеми подолання міжконфесійних негараздів / В. Поліщук // Актуальні проблеми державно-церковних відносин в Україні: Науковий збірник. – К., 2006. – С. 140–145.
8. Релігійна панорама. – 2010. – № 3. – С. 2.
9. Саган О.Н. Особливості розвитку державно-конфесійних відносин у сучасній Україні / О.Н. Саган // Релігійна свобода. Релігія в постмодерному суспільстві: соціально-політичні, правові та конфесійні аспекти: Науковий щорічник. – № 13. – К., 2008. – 332 с.
10. Серафим Слобідський, протоієрей. Закон Божий: Підручник для сім'ї та школи / Серафим Слобідський. – Вид. 3-є. – К. : Видавничий відділ УПЦКП, 2004. – 654 с.
11. Яроцький П.Л. Релігія в країнах Східної та Центральної Європи після соціалізму / П.Л. Яроцький // Українське релігієзнавство. – 2010. – № 56. – С. 89–104.
12. Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данкаич М.М. Права людини : навч. посібн. / Ю.М. Бисага, М.М. Палінчак, Д.М. Белов, М.М. Данкаич. – Ужгород : Ліра, 2003. – 188 с.

УДК 340.12

«ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА» – ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ ТА ЙОГО РОЛЬ У СТАНОВЛЕННІ ПРАВОВОЇ ДУМКИ В ГАЛИЧИНІ (до 125-річчя виходу в світ першого числа журналу)

«CHASOPYS PRAVNYCHA» – THE FIRST UKRAINIAN LAW JOURNAL, ITS ROLE IN THE FORMATION OF LEGAL OPINION IN GALICIA (dedicated to the 125th anniversary of the journal first issue publication)

Петрів М.Й.,
адвокат

Стаття присвячена висвітленню історії першого юридичного журналу «Часопись Правнича», що видавався українською мовою в 1889-1900 рр. Проаналізовано порівняльні аспекти розвитку юридичної періодики в Російській і Австро-Угорській імперіях. Автор визначає етапи розвитку журналу, проводить аналіз мети та завдань журналу та подає огляд матеріалів, що публікувалися в журналі.

Ключові слова: Наукове товариство ім. Шевченка, історія української правничої періодики, право, періодика, «Часопись Правнича».

Статья посвящена истории первого юридического журнала «Часопись Правнича», который издавался на украинском языке в 1889–1900 гг. Анализируются сравнительные аспекты развития юридической периодики в Российской и Австро-Венгерской империях. Автор определяет этапы развития журнала, анализирует цели и задачи журнала и описывает материалы, которые публикуются в журнале.

Ключевые слова: Научное общество им. Шевченка, история украинской юридической периодики, право, периодика, «Часопись Правнича».

The article examines the history of the first law journal «Chasopysj Pravnycha» (1889–1900) which used to be published in Ukrainian. The comparative aspects of the legal periodicals development in the Russian and Austro-Hungarian empires have been analyzed. The author defines the stages of magazine development, analyzes the goals and objectives of the magazine and provides the overview of the materials published in the magazine.

Key words: Shevchenko scientific society, history of ukrainian law periodicals, law, «Chasopysj Pravnycha».

Постановка проблеми. Кінець XIX століття характеризується початком формування в Галичині української правової думки та процесів самоорганізації українських правників. Перший приклад такої самоорганізації подали студенти-правники Львівського університету, які 1881 р. створили перше українське правниче товариство «Кружок правників». Заснування та видання юридичного журналу «Часопись Правнича» українською мовою у 1889 році стало початком зародження української правничої періодики та одним з визначальних факторів становлення національної самосвідомості українських правників в Галичині.

1 квітня 1889 року є пам'ятною датою в історії українського правознавства, адже цього дня у Львові вийшов з друку перший номер журналу «ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА. Місячник для теорії і практики», який є першим в нашій історії юридичним часописом, що видавався українською мовою, і за програмою видавців мав носити характер загальноукраїнського видання, оскільки передплата на журнал та його розповсюдження здійснювалися в обох імперіях – Російській та Австро-Угорській.

У Російській імперії впродовж XIX ст. виходило друком чимало юридичних журналів: «Журнал правоведения» (1812), «Юридические записки» (1841-1842), «Архив историко-юридических сведений, относящихся до России» (1850-1859), «Временник Демидовского юридического лицея» (1872-1914), «Журнал гражданского и торгового права» (1871-1906), «Журнал министерства юстиции» (1859-1868, 1894-1916), «Юридическое обозрение» (1881-1886), «Юридический вестник» (1860-1864, 1867-1892), «Юридический журнал» (1860-1861), а також періодично видавалися «Протоколы заседаний Юридического общества при имп. Новороссийском университете (1879-1884), «Протоколы заседаний Юридического общества при Казанском университете (1880-1900) [22] та інші.

В царській Росії українською мовою не видавалося жодного юридичного журналу. Це пояснювалося віковою імперською політикою заборони «малоросійської мови» в Російській імперії, а особливо у XIX ст. – Валувським циркуляром (1863) та Емським указом (1876).

Видання юридичних журналів у Австрійській, а пізніше Австро-Угорській імперії в XIX ст. відбувалося за інших історичних обставин. У Відні виходили з друку юридичні журнали німецькою мовою: «Allgemeine Österreichische Gerichtszeitung» (1850-1931), «Der Jurist» (1838-1848), «Gerichtshalle» (Organ für Rechtspflege und Volkswirtschaft) (1856-1937), «Österreichisches Zentralblatt für die Juristische Praxis» (1868-1924), «Juristische Blätter» (від 1872) та інші. Цісарський диплом від 20 жовтня 1860 р. про рівноправність націй в Австрії дав правові підстави

для видання юридичних журналів і слов'янськими мовами. Так, чеською мовою у Празі почав виходити «Právník» (1861–1939), хорватською мовою у Загребі – «Mjesečnik pravničkog društva u Zagrebu», словенською мовою у Любляні – «Slovenski pravnik» (від 1889), польською мовою у Кракові – «Prawnik. Czasopismo prawni poświecone» (1860), «Kronika Prawnicza» (1888–1892), «Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne» (1900–1945), у Перемишлі «Prawnik» (1875) [10].

Наприкінці XIX ст. Львів був одним з центрів видання фахових юридичних журналів. Ще на початку XIX ст. тут друкували журнали «Annales jurisprudentiae pro regnis Galiciae et Lodomeriae» (1810-1811), «Annalen Rechtsgelehrtheit für Beamte und Geschäftsmänner» (1812-1813) – перших два роки латинською мовою з вкладками польською, а наступних два – німецькою з вкладками польською. З другої половини 1860-х років розпочинається організаційне згуртування польських правників, які у 1868 р. створили у Львові «Towarzystwo Prawnicze Lwowskie» та започаткували видання низки правничих часописів польською мовою: «Prawnik» (1870-1901), «Przegląd Sądowy i Administracyjny» (1876–1891), «Przegląd Prawa i Administracji» (1892-1926) [25].

За таких історичних реалій, коли в царській Росії існувала тотальна заборона української мови, а в Австро-Угорщині слов'янські народи вже мали сталий досвід з видання юридичних журналів рідною мовою, українські правники в Галичині розпочали видання «Часописі Правничої».

Стан дослідження. Історії журналу та аналізу його змісту присвячено низку оглядових статей Ігоря Андрухіва та Петра Арсенича [2], Ірини Василик [3], Станіслава Дністрянського [5], Івана Квасниці [11], Адама Редзика і Станіслава Мілевського [25], Віктора Савенка [20], Ярослава Падоху [17] та спеціальних досліджень Тараса Андрусика [1], Марії Галушко [4], Марини Женченко [7], Галини Луцької [15]. Критичний огляд журналу подав Н. Шугуров [24]. Зміст часопису описано в бібліографічних покажчиках, які укладені Іваном Левицьким [13], Варфоломієм Ігнатієнком [9], Т. Кульчицькою [12] та Михайлом Петрівим [22]. Видання журналу на тлі загальних тенденцій розвитку української преси кінця XIX ст. проаналізувала Лідія Снічарчук [21]. Вагома інформація про журнал опублікована в дослідженнях про Наукове товариство ім. Шевченка та енциклопедичних виданнях.

Виклад основного матеріалу. Історію видання журналу ми поділяємо на три періоди: перший – 1889-1891 рр., коли журнал виходив як приватне видання; другий – 1894-1900 рр., коли журнал виходив як орган української наукової інституції в Галичині – Наукового товариства ім. Шевченка у Львові; третій – 1900-1912 рр., коли журнал продовжив виходити

під зміненою назвою «Часопись правнича і економічна» як орган НТШ, проте мав юридично-економічне спрямування.

Головним натхненником заснування та видання журналу, безперечно, був адвокат Кость Левицький, який разом з адвокатами Антоном Горбачевським та Євгеном Олесницьким виступили його видавцями. Журнал також друкували «При чинномъ спѣвѣудѣлѣ Впов. Д-ра проф. Олександра Огоновського, Д-рѣвъ Стефана Федака и Николы Шухевича», про що упродовж 1889 року зазначалося на титульній сторінці видання, а впродовж другого року видання (1890) на титульній сторінці замість Степана Федака вказано прізвище адвоката Антона Дольницького.

Газета «Діло», відзначаючи вихід у світ часопису, наголошувала, що видання першого фахового журналу українських правників має «загальне, всенародне значення», оскільки розвиток науки взагалі та права зокрема для кожного народу «є найбільшим скарбом, бо наука і просвіта веде народ до культурної висоти»; поява наукового часопису свідчить про консолідацію правничої інтелігенції на полі «глибокого українського патріотизму», та найголовніше – видання журналу живою українською мовою буде великим поштовхом до «наукового розвитку нашої мови та правничої термінології» [6]. «Кіевская Старина» поінформувала читачів царської Росії про вихід у світ цього періодичного видання [24].

1 квітня 1889 р. вийшли спареними номери 1-4, а з п'ятого по дванадцятий номер того самого року та дванадцять номерів за 1890 рр. журнал виходив як місячник. Підбиваючи підсумки двох років видання, [26] редакція повідомила про те, що на нараді правників у Львові вирішено, що часопис буде видаватися не на щомісячній основі, а один раз на квартал і охоплюватиме такі розділи: 1) теоретичні та практичні розвідки з права та економіки; 2) перегляд рішень найвищого трибуналу: судового, адміністративного та державного; 3) літературні замітки, в яких подаватиметься огляд правничих часописів (російських, польських, німецьких) та правничої літератури; 4) різне, в якому буде подаватися зміст Вісника державних законів і розпоряджень, а також запитання та відповіді з питань права і правничої термінології.

У зв'язку з тим, що Євген Олесницький та Антон Горбачевський виїхали зі Львова, видавцем часопису залишився тільки Кость Левицький. Упродовж 1891 р. під назвою «ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА для теорії і практики» журнал вийшов спареними номерами за перше (1-6, 1 червня) та друге (7-12, 31 грудня) півріччя, а наступних два роки (1892-1893) журнал не видавали.

Від початку виходу в світ редактор журналу Кость Левицький ставив за мету «справу видання «Часописі правничої» не як річ приватну, але як справу публічну» [8]. Саме тому наприкінці 1893 р. він звернувся до Наукового товариства ім. Шевченка у Львові з пропозицією, щоб товариство взяло на себе видання журналу. Правління НТШ 28 грудня 1893 р. ухвалило таке: «...Виділ згодився на про-

ект др. К. Левицького, щоби наше товариство прийняло на себе видавництво «Часописи правничої», давало наклад і занималося адміністрацією і експедицією. Др. К. Левицький прийнявся редагувати часопис правничу. Формат її має бути такий як записок, а на рік має містити 16 аркушів друку...» [18]. В першому числі газети «Зоря» за 1894 р. появилось повідомлення про те, що «Часопись Правнича» буде видаватися під егідою Наукового товариства ім. Шевченка [14].

«ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА. Видавництво для теорії і практики» – під такою назвою журнал виходив у першому кварталі 1894 р., а з другого кварталу та впродовж 1895 р. – під назвою «ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА. Видавництво Наукового Тов. імени Шевченка для теорії і практики». Кость Левицький в цей період був його упорядником, а журнал виходив як кварталник: 15 лютого, 15 травня, 15 серпня та 15 листопада (1894 – 1-3/4; 1895 – 1-4 з загальною нумерацією сторінок). Упродовж 1896–1900 рр. це періодичне видання іменувалося: «ЧАСОПИСЬ ПРАВНИЧА. Розвідки правничі секції історично-філософської Наукового Товариства імени Шевченка». В цей період Кость Левицький був редактором, а журнал виходив раз на рік (1896-1897: загальна нумерація кожного річника; 1898-1900: постатейна).

У вступному слові до першого числа журналу визначено програму видання: «Це перша проба нашої сили наукової на полі правознавства, як також на полі розвитку нашої термінології правничої»; часопис буде мати наукове і практичне спрямування, оскільки «теорія і практика най ідуть з собою в парі»; часопис має відігравати освітню функцію для усіх станів правників; відзначаючи те, що українські правники розкидані по різних імперіях, видавці «щиро бажають, щоб нашою часописею живо зацікавилися наші Браття Правники, де б вони були: в Галичині, на Буковині, Угорщині, Україні або Боснії і Герцеговині»; розвиток української правничої термінології – одне з головних завдань журналу, який «хочемо писати живим руським словом – кожному зрозумілим». Окремо видавці звертаються до «Братів Правників на Україні» із закликом до тісної співпраці, оскільки західноєвропейська юридична література майже не подає інформації про розвиток правознавства в Російській імперії.

Науково-теоретичне спрямування часопису визначали наукові статті професорів Львівського університету Олександра Огоновського, Петра Стебельського, Станіслава Дністрянського та доцента Михайла Зобкова, які мали чималий досвід наукових публікацій німецькою, польською та хорватською мовами, зокрема і в згаданих нами віденських і львівських юридичних журналах. З теорії та філософії права опубліковано статтю Станіслава Дністрянського «Чоловік та його потреби в правній системі» (1900. – С. 1–36), яка присвячена дослідженню таких потреб людини, як добро, майно, власність, доходи та кредити і їх правове регулювання австрійським законодавством. Петро Стебельський у статті «Карпцов (Carptov) і становище його супроти науки о увязнен-

ню слідчим» (1896. – С. 70–104) подав ґрунтовний аналіз поглядів визначного російського науковця в галузі кримінального права Дмитра Карпцова. Лев Левицький в статті «Про публічне добро» (1897. – С. 103–121) розглядає теоретичні питання про види громадського добра, а також про те, чи може це добро бути предметом юридичних відносин. Євген Олесницький в статті «Школа історична політичної економії і її ювілей в літературі» (1889. – Ч. 1/4. – С. 36–45) через призму аналізу поглядів засновника школи В. Ромера досліджує історичну школу політичної економії. З історії міжнародного права та міждержавних відносин опубліковано статтю Миколи Шухевича «О договорах Руси з Греками» (1890. – Ч. 1. – С. 1–4; Ч. 2. – С. 17–20; Ч. 3. – С. 33–36; Ч. 4. – С. 49–51). З метою збирання та вивчення українського звичаєвого права Кость Левицький систематизував і опублікував рекомендації для збирання та записів правничих звичаїв (1895. – С. 134–140).

Науково-практичне спрямування часопису визначали, насамперед, розвідки, в яких автори на перехресті теоретичних роздумів поєднували тлумачення та коментарі до діючого законодавства. З австрійського державного права опубліковано статті Антона Горбачевського «Дещо про новий закон громадський для 30 більших міст галицьких і його становище в системі краєвого законодавства громадського» (1889. – Ч. 9. – С. 153–161; Ч. 11. – С. 185–192) та Костя Левицького «До питання про відносини службові учителів шкіл середніх» (1894. – Ч. 2. – С. 98–102). Чимало статей присвячено дослідженню проблем практичного застосування тогочасного австрійського цивільного права та процесу. Олександр Веселовський у статті «Про реформу акційних спілок» (1899. – С. 1–10) проводить теоретично-практичний огляд законодавств європейських країн щодо акціонерних товариств. Антін Горбачевський у статті «Набуття власності дорогою вивласнення» (1891. – Ч. 7/12. – С. 44–47) аналізує способи й підстави набуття та виникнення права власності. Станіслав Дністрянський у статті «Полагада шкоди з огляду економічного і соціального» (1897. – С. 1–102) аналізує проблеми заподіяння шкоди та юридичну природу виникнення зобов'язань щодо її відшкодування. Його ж стаття «Трилітній речинець з § 1487 з. к. з. ц.» (1895. – Ч. 2. – С. 88–112) присвячена аналізу австрійського законодавства щодо практичного застосування терміну позовної давності. Михайло Зобков у статті «*Ractum de contrahendo*» (1896. – С. 1–69) розглядає інститут цивільного права за римським правом та проводить аналіз пруського і французького законодавств з цього питання. Стаття Данила Кулика «Голоси теорії і практики щодо спірних питань права цивільного» (1896. – С. 180–190) та інші присвячені розгляду теоретичних та практичних проблем застосування австрійського цивільного права. Кость Левицький у низці статей: «В справі реформи поступованя неспірного» (1890. – Ч. 11. – С. 170–172), «Наші сервітути» (1895. – Ч. 1. – С. 24–29), «Несвідомо поминений дідич. Розвідка практична в освітленню теоретичним» (1897. – С. 122–129), «О

набуттю нерухимости при екекуційній продажи» (1891. – Ч. 7/12. – С. 1–44), «Правна охорона необхідного маєтку зобов'язаного» (1898. – С. 1–16) детально висвітлив правове регулювання австрійським законодавством сервітути, набуття права власності при продажу нерухомості з аукціонів та право застави. Олександр Огоновський у статтях «Австрійське право облігаційне» (1891. – Ч. 1/6. – С. 17–54), «Замітки до теорії о блуді (ERROR) при умовах облігаційних» (1889. – Ч. 1/4. – С. 3–16; Ч. 5. – С. 81–84), «О зобов'язаннях природних (Naturaobligationen)» (1890. – Ч. 9. – С. 129–138; Ч. 10. – С. 145–152; Ч. 11. – С. 161–169; Ч. 12. – С. 177–185) розглядає теоретичні питання зобов'язального права, зокрема поруки, застави, страхування та зобов'язань, які виникають через заподіяння шкоди. Михайло Зобков досліджує теоретичні питання права застави у статті «Причинок до науки про частинне політе» (1898. – С. 1–42). З цивільного процесу опубліковано статті «*Forum solutionis*» в Австрії тепер і в будущині» (1894. – С. 65–86; С. 129–142) Михайла Зобкова; «Про заочність в австрійським процесі цивільнім» (1898. – С. 1–97) Олександра Менцинського; чисельні статті Костя Левицького: «Критичні уваги про значення присяги головної з додатком «о скільки знаю і собі пригадую» (1889. – Ч. 1. – С. 17–35; Ч. 7. – С. 113–123), «Про неважність в новім процесі цивільнім» (1900. – С. 1–46), «Про новий процес цивільний в Австрії» (1896. – С. 105–179), «Про новий цивільний процес в Австрії (устав цивільного процесу)» (1895. – Ч. 2. – С. 65–87), «Про новости в поступованню відкличнім» (1899. – С. 1–13). З сімейного права опубліковано ґрунтовне дослідження Станіслава Дністрянського «Заручини в австрійським праві» (1899. – С. 1–23) – про правовий інститут заручин та його регулювання австрійським законодавством. З кримінального права та процесу вміщено декілька досліджень про тогочасні проблеми австрійського та європейського права. Окремий номер часопису присвячений науково-практичному коментареві до австрійського кримінально-процесуального кодексу, який подав Петро Стебельський під заголовком «Австрійський процес карний» (1900. – С. 1–70). Його ж стаття «Нелітні проступники в світлі нових напрямів в праві карнім» (1895. – С. 1–23) присвячена питанням кримінальної відповідальності неповнолітніх правопорушників. Данило Стахура в статті «Про крадіж електричності» (1899. – С. 1–6) проводить науково-практичну дискусію про те, чи може бути крадіжка електрики предметом злочину. Андрій Чайковський публікує історичну розвідку «Про старинний грецький процес кримінальний» (1897. – С. 130–145). Антін Горбачевський у статті «Галицьке судівництво і справа його реформи в законодавчих тілах» (1889. – Ч. 1/4. – С. 46–53) подає дискусію про необхідність судової реформи в Галичині. Діяльності мирових судів та необхідності їх реорганізації присвячені статті Костя Левицького «Про новий устав екекуційний» (1897. – С. 146–159) та «Про уряди роз'ємні і суди мирові» (1894. – С. 87–97), а також реферат Петра Стебельського «Чи і оскільки показа-

лися у нас в практиці Суди присяглих пожиточними» (1889. – Ч. 12. – С. 203–207), з яким він виступив на другому з'їзді польських правників і економістів у Львові (12–14.09.1889). З міжнародного приватного права опубліковано повідомлення про перший європейський конгрес з міжнародного приватного права, який відбувся у вересні 1893 р.

Кость Левицький у п'ятому номері журналу за 1895 р. опублікував статтю під назвою «Правда Руська» (1895. – С. 141–191), а також текст Закону Великого Князя Ярослава Володимировича. Це була перша публікація «Руської Правди» в тогочасній галицькій літературі, вважають, що саме вона стала початком наукового дослідження історії українського права та зародження школи історії українського права в Галичині.

Задеклароване завдання про залучення дописувачів з Російської імперії видавці намагалися виконувати. Так, з російського державного права Микола Шухевич опублікував зміст реферату Володимира Спасовича «Про нинішній стан земств в губерніях Царства російського і проєктовані зміни» (1889. – Ч. 10. – С. 173–178), з яким автор виступив на II з'їзді польських правників у Львові у вересні 1889 р. На сторінках часопису в перекладі українською мовою надруковано дослідження Михайла Владимирського-Буданова про родинне право Литовської Русі в др. половині XVI ст. під заголовком «Начерк родинного права Литовської Русі в другій половині XVI ст.» (1895. – С. 227–254) та статтю Іринарха Черкаського з історії українського звичаєвого права та його впливу та спадкове право під заголовком «Спадщина в українському праві звичаєвому» (1899. – С. 1–66). Подавалися також огляди нового законодавства Росії, Угорщини, Боснії і Герцеговини: «Реформа судівництва в Росії» (1894. – С. 194–195), «Про закон подружжя в Угорщині» (1894. – С. 196–198), «Нова карна процедура для Боснії і Герцеговини» (1891. – Ч. 7/12. – С. 48–50).

У кінці XIX століття відбувається становлення української правничої термінології та закладаються основи для праці над її удосконаленням [16]. У статтях «В справі нашої правничої термінології» (1889. – Ч. 8. – С. 140–142), «В справі нашої термінології» (1900. – С. 6–7) Кость Левицький підносить питання про необхідність удосконалення української правничої термінології та окреслює шляхи для такої праці. На сторінках журналу публікувалася відозва Костя Левицького із закликом до правників надсилати до редакції матеріали для укладання німецько-українського словника правничої термінології. Стаття Б. Рожанського «Руська мова на правничім виділі Львівського університету» присвячена дослідженню статусу української мови на правничому факультеті цього провідного навчального закладу. У ній автор аналізує статус української мови та подає огляд курсів, які читали українською мовою, та називає прізвища викладачів, які читали такі курси (1895. – С. 30–35, 124–133).

Для висвітлення практичного застосування законодавства та судової практики в журналі запро-

ваджено рубрики «Практика судова» і «Практика адміністраційна», в яких публікувалися рішення найвищого Трибуналу – судового, касаційного і адміністративного, а також правові висновки цих інстанцій з окремих справ. У рубриці «Критика» подавалися критичні polemічні та публіцистичні статті. Постійними були також рубрики «Замітки літературні» та «Бібліографія», в яких подавалися рецензії та огляди правничих видань європейських країн – Польщі, Австрії, Німеччини, Росії за розділами «Історія і філософія права», «Право канонічне», «Економіка суспільна і наука скарбова», «Право приватне», «Право карне і процес карний». В рубриках «Бібліографія», «Нові видавництва», «Нові книжки» містилася інформація про нові правничі часописи й книжки. В рубриці «Miscellanea» друкувалися огляди рефератів, виголошених на засіданнях правничого товариства в Берліні та Львові.

На сторінках часопису подавалася інформація про «Towarzystwo Prawnicze Lwowskie» і діяльність його філій, з'їзд польських правників і економістів у Львові: «Справа маєтностей рентових» (1894. – С. 52–58), Левицький К. «Ювілей Львівського Товариства правничого» (1894. – С. 127), «По другім з'їзді польських правників і економістів» (1889. – Ч. 10. – С. 169–172), «Товариства правничі по повітах (1890. – Ч. 8. – С. 128), Олесницький Є. «Другий зїзд польських правників і економістів» (1889. – Ч. 8. – С. 137–140).

Вартісними та пізнавальними для сучасників є спогади, присвячені тогочасним правникам, які пішли з життя, зокрема про Густава Демеліюса, Маврикія Фіріха, Лоренца фон Шмаліна, Маврикія Кабата, Олександра Огоновського, Франца Гольцендорфа, Фердинанда Зрудловського та Франца Гофмана.

У числі за 1900 р. редакція звернулася з відозвою до українських правників, у якій висловила занепокоєння тим, що часопис не отримав очікуваної матеріальної та моральної підтримки серед загалу правників. Повідомлялося й те, що, зважаючи на розширення наукового змісту, редактором журналу буде доцент приватного права Львівського університету Станіслав Дністрянський. У тому самому році журнал змінив назву на «Часопис правничий і економічний» і виходив упродовж 1900–1912 рр. За перших десять років вийшло з друку тридцять п'ять номерів часопису, в яких опубліковано статті 47 дописувачів.

Висновки. Підбиваючи підсумки перших десяти років видання, маємо всі підстави стверджувати, що «Часопись Правничий» – перший юридичний журнал, який видався українською мовою і який мав характер загальноукраїнського видання в умовах української бездержавності кінця XIX – початку XX ст., оскільки передплата на журнал та його розповсюдження здійснювалися в обох імперіях – Російській та Австро-Угорській; започаткувавшись як приватне видання (1889–1891), журнал перетворився на орган української наукової інституції в Галичині (1894–1900) – Наукового товариства ім. Шевченка у Львові; видання часопису засвідчило початок консолідації української правничої спільноти Галичини; журнал заклав основи досліджень у Галичині істо-

рії українського права та удосконалення української правничої термінології; серед недоліків – невелика кількість передплатників, погане матеріальне забезпечення, виконання деяких процесів на громадських

засадах, відсутність сталої періодичності в той час, як інші юридичні журнали в Австро-Угорщині виходили щотижня (Prawnik), раз на місяць (Slovenski pravnik) чи двічі на місяць (Právník).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрусак Т. Г. Становлення і розвиток української правничої преси на західноукраїнських землях / Тарас Андрусак // Українська періодика: історія і сучасність: Доп. та повідомл. другої всеукр. наук.-теорет. конф., Львів-Житомир, 21–22 грудня 1994 р. Ред. кол.: М.М. Романюк (відп. ред.), М.А. Вальо, Л.І. Ільницька, В.А. Качкан, Л.І. Крушельницька, М.Ф. Нечиталюк, Л.В. Сніцарчук (відп. секр.), В.М. Трипачук. – Львів; Житомир, 1994. – С. 23–25; Його ж: Правничі періодика Наукового товариства ім. Шевченка // Українська періодика: історія і сучасність: Доп. та повідомл. третьої всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 22–23 грудня 1995 р. / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. НДЦ періодики; Ред. кол.: М.М. Романюк (відп. ред.), М.А. Вальо, Л.І. Ільницька, В.А. Качкан, Л.І. Крушельницька, Л.В. Сніцарчук (відп. секр.), М.Ф. Нечиталюк, В.М. Трипачук. – Львів, 1995. – С. 50–54.
2. Андрухів І. О. Українські правники у національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. / Андрухів І. О., Арсенич П. І. – Івано-Франківськ, 1996. – 79 с.
3. Василик І. «Часопись Правнича і Економічна» – журнал-платформа для фахового спілкування та правотворчих процесів українських юристів / Ірина Василик // Режим доступу : <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/publications/pub-674/> – Дата перегляду: 28 листопада 2013 р. Автор помилково стверджує, що «з 1892 р. журнал почав виходити один раз у квартал, вже як орган історико-філософської секції НТШ», адже в 1892–1893 рр. журнал не видавався.
4. Галушко М.В. Часопись Правнича / М.В. Галушко // Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.: Історико-бібліографічне дослідження. – Т. 1: 1812–1890 рр. / НАН України. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Відділення «Науково-дослідний центр періодики»; Уклад.: М.В. Галушко, М.М. Романюк (керівник проекту), Л.В. Сніцарчук. – Львів: Оріяна-Нова, 2007. – С. 443–446. Автор допустив неточність, що у 1889–1890 рр. на обкладинці і титульній сторінці зазначено, що журнал видається за сприяння «Олександра Огоновського, Антона Дольницького і Николы Шухевича». Насправді на титульній сторінці за 1889 р. зазначено «Олександра Огоновського, Стефана Федака і Николы Шухевича», а за 1890 р. – «Олександра Огоновського, Антона Дольницького і Николы Шухевича».
5. Дністрянський С. Наші правничі часописи / Станіслав Дністрянський // Життя і Право. – Львів. – 1928. – Ч. 1. – С. 3–11.
6. Д'яло. – Львів, 1889. – Ч. 67. – С. 1. – 4 квіт.
7. Женченко М.І. Роль правничих часописів Галичини кінця XIX – початку XX ст. у формуванні національної самосвідомості українського народу / М.І. Женченко // Наукові записки Інституту журналістики. – Т. 26. – К., 2007. – С. 249–251. Помилковим є твердження автора про те, що Правничі комісія НТШ «з 1894 р. перебрала на себе друк правничого часопису», оскільки Правничі комісія НТШ ніколи не була видавничим органом журналу, починаючи з 1894 р. журнал став органом НТШ.
8. З кінцем року // Часопись Правнича. – 1889. – Ч. 12. – С. 1.
9. Ігнатієнко В. Бібліографія української преси 1816–1916 / Варфоломій Ігнатієнко. – Х.; К., 1930. – С. 90.
10. Іншими слов'янськими мовами виходили такі юридичні журнали: болгарською – «Юридическо списание» (Софія, 1889) та «Судебна Библиотека» (Ямбол, 1891), сербською – «Бранич» (1887), «Правник» (1892) та «Право» (1891) – всі в Белграді.
11. Квасниця І. Часопись Правнича (У 50-ті роковини появи першого українського правничого часопису) / Іван Квасниця // Життя і Право. – Львів. – 1939. – Ч. 2. – С. 5–8.
12. Кульчицька Т.Ю. Періодичні та серійні видання Наукового товариства ім. Шевченка у Львові (1885–1939). Анотований покажчик / Т.Ю. Кульчицька. – Львів, 1990. – 102 с.
13. Левицький І.Е. Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1900 / І. Е. Левицький. – Львів, 1909. – Т. 1 (1887–1889). – С. 273–275; Левицький І.Е. Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1900 / І.Е. Левицький. – Львів, 1910. – Т. 2 (1890–1891). – 1890. – С. 108–109; 1891. – С. 256–257.
14. Лукич В. Зміни в нашій пресі / Василь Лукич // Зоря. – Львів, 1894. – Ч. 1 (13). – С. 23.
15. Луцька Г.В. Роль українських юристів – членів НТШ у створенні системи перших українських правничих видань у Галичині / Галина Луцька // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 67–71. Автор помилково стверджує, що «з 1892 р. журнал почав виходити один раз у квартал, вже як орган історико-філософської секції НТШ», оскільки в 1892–1893 рр. журнал не видавався. Помилковим є твердження автора про те, що «із 1894 року правничі комісія НТШ» видавала журнал, оскільки Правничі комісія НТШ ніколи не була видавничим органом журналу, починаючи з 1894 р. журнал став органом НТШ.
16. Німецько-руський словар висловів правничих і адміністраційних / уложив Кость Левицький. – Львів : З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка, 1893. – 528 с. Словник став третім серед слов'янських народів імперії: перший німецько-польський правничий словник (1860, 1874), а згодом німецько-чеський (1887). Друге доповнене і виправлене видання словника: Німецько-український правничий словар / зладив Др. Кость Левицький = Deutsch-ukrainisches juridisches Wörterbuch / verfaßt von Dr. Kost Lewyckij. – Відень : З австрійської державної друкарні у Відні, 1920. – 494 с.
17. Падох Я. Правничі наука в НТШ упродовж його першого сторіччя / Ярослав Падох // З історії Наукового товариства імені Шевченка. Збірник доповідей і повідомлень наукових сесій і конференцій НТШ у Львові. – Львів : НТШ, 1998. – С. 34–43.
18. Протокол 10-го засідання виділу з 28 грудня 1893. Книга протоколів засідань виділу 1 наукового товариства імені Тараса Шевченка 1893–1902 // ЦДІА України у Львові. – Фонд № 309. – Опис № 1. – Справа № 33. – Арк. 17.
19. Русская периодическая печать (1702–1894): Справочник / Под ред. А.Г. Дементьева, А.В. Запавова, М.С. Черепанова; Авт.-сост. Н.В. Баранская, Н.С. Булгакова, Т.Г. Динесман, Б.Н. Касабова, М.И. Кострова, Г.Г. Курочкина, А.Д. Левин, Е.Е. Миропольская, А.П. Светлов, Н.А. Сверчков, Н.В. Сендык, Е.П. Прохоров, С.Г. Рудич, М.С. Черепанов, Е.М. Фингерит. – М. : Гос. изд-во полит. лит., 1959. – 835 с.
20. Савенко В. Періодичні та серійні видання НТШ (1894–1939 рр.) / Віктор Савенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І.С. Зуляка. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Вип. 2. – С. 48–53.
21. Сніцарчук Л. Українська преса 1812–1890 рр. – «достойне свідцтво культурної та народної свідомості» / Лідія Сніцарчук // Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.: Історико-бібліографічне дослідження. – Т. 1: 1812–1890 рр. / НАН України. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Відділення «Науково-дослідний центр періодики»; Уклад.: М.В. Галушко, М.М. Романюк (керівник проекту), Л.В. Сніцарчук. – Львів : Оріяна-Нова, 2007. – С. 57–105.

22. Часопись Правнича // Петрів М. Українське Правознавство в Україні, країнах Європи та Америки : Матеріали до бібліографії ХІХ–ХХ ст.ст. / Михайло Петрів. – Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 2001. – С. 143–158.

23. Часопись Правнича. – 1890. – Ч. 12. – С. 192.

24. Шугуровъ Н. Часопись Правнича / Н. Шугуровъ // Киевская Старина. – 1889. – Т. XXVII. – ноябрь. – С. 475–479.

25. Themis i PHEME. Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku / Adam Redzik, Stanisław Milewski. – Warszawa: Iskry, 2011. – 658 s.

УДК 342. 3(045)

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В УКРАЇНІ

IMPLEMENTATION OF PROBLEMS AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN THE CONTEXT OF THE RULE OF LAW IN UKRAINE

Пильгун Н.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Юридичного інституту
Національного авіаційного університету*

Роцук М.В.,

*студент III курсу
Юридичного інституту
Національного авіаційного університету*

Стаття присвячена дослідженню складових проблем реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, зокрема поняттю цієї соціально-правової категорії та її природі з погляду філософії права, причинам існування проблем реалізації та захисту таких прав і свобод у контексті функціонування верховенства права як закладного принципу гармонійного співіснування сучасної світової цивілізації.

Ключові слова: права і свободи людини і громадянина, верховенство права, законність, філософія права, реалізація та захист прав і свобод.

Статья посвящена исследованию составляющих проблем реализации и защиты прав и свобод человека и гражданина в Украине, в частности понятию данной социально-правовой категории и ее природе с точки зрения философии права, причинам существования проблем реализации и защиты таких прав и свобод в контексте функционирования верховенства права как основополагающего принципа гармоничного сосуществования современной мировой цивилизации.

Ключевые слова: права и свободы человека и гражданина, верховенство права, законность, философия права, реализация и защита прав и свобод.

The article describes the constituents of the problems of implementation and protection of human rights and freedoms in Ukraine, in particular: the notion that the sociolegal category and its nature from the perspective of philosophy of law, the reasons for the existence of problems of implementation and for the protection of such rights and freedoms in the context of the functioning of the rule of law as a principle of harmonious coexistence of modern civilisation.

Key words: the rights and freedoms of man and citizen, the rule of law, philosophy of law, the legality, implementation and protection of the human rights and freedoms.

Постановка проблеми. Україна є суверенною, правовою, незалежною, демократичною, соціальною державою. Задекларована норма трактується як така, що Україна є державою, де людина, її життя, честь та гідність є найвищою соціальною цінністю, саме таким змістом наповнена Стаття 3 Конституції України. Діяльність держави повинна бути в повній мірі спрямована на забезпечення та реалізацію зазначеного положення, оскільки проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини на початку ХХІ століття набули, можна стверджувати без перебільшення, світового, глобального значення і вийшли на перше місце у міжнародній системі критеріїв оцінювання рівня розвитку де-

мократії у певній державі та суспільстві на земній кулі [1, с. 28].

Виклад основного матеріалу. Наукове дослідження проблем реалізації прав та свобод людини крізь призму верховенства права є актуальним на сучасному етапі розвитку Української держави, оскільки саме сьогодні, коли людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканість та безпека проголошені Основним Законом України найвищою соціальною цінністю, реалізація основних прав, свобод, гарантій та інтересів людини і громадянина є пріоритетним завданням держави, а ефективна реалізація зазначеного завдання є можливою тільки через всебічне та повне виконання конституційного прин-